

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 17 februari 2016

Mål nr

B 2094-14

KLAGANDE

CS

Ombud: NW

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Brott mot knivförbudslagen

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2014-03-19 i mål B 9110-13

_____

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom frikänner Högsta domstolen CS och upphäver skyldigheten för henne att betala avgift till brottsofferfonden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

CS har yrkat att hon ska frikännas.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Händelsen

1. En fredagskväll besökte CS en vän som bodde i södra Stockholm för att hjälpa denne med att förbereda sitt födelsedagskalas. Vännen hade ont om köksutrustning och bad henne att ta med sig de köksredskap som behövdes. Hon är intresserad av matlagning och skulle laga bl.a. rabarberpaj. Därför tog hon med sig en kniv för att skära rabarberna med. Det var en finare handgjord kniv av märket Laguiole. Den hade kostat ca 2 000 kr. Knivbladet, som var ca 9 cm långt, kunde enkelt fällas in men var ganska svårt att fälla ut.
2. Under besöket hos vännen drack CS ett par glas vin. När hon sent på kvällen skulle återvända till sin bostad i Nacka fällde hon ihop kniven och placerade den längst ner i handväskan.
3. Då hon på sin väg hem befann sig på Götgatan fick hon syn på ett par för henne okända personer som slogs. Hon ställde ifrån sig handväskan och försökte avstyra bråket. Efter en stund kom polis till platsen. CS var då upp-

rörd och skärrad och hade svårt att lugna ner sig. Hon blev därför omhändertagen av polisen. I samband med omhändertagandet upptäcktes kniven i handväskan.

4. CS har berättat att hon är intresserad av finare knivar och att det för henne var naturligt att ta med den aktuella kniven till matlagningsträffen. Hon har tillagt att hon aldrig skulle komma på tanken att använda en kniv som vapen. För henne skulle det kännas otryggt att vara knivbeväpnad.

Den rättsliga regleringen

5. Enligt 1 § första stycket lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål (knivförbudslagen) får knivar, andra stick- och skärvapen och andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa inte innehas på allmän plats, inom skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs, eller i fordon på allmän plats. Förbudet att inneha kniv gäller dock inte om kniven enligt särskilda föreskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om innehavet annars med hänsyn till dess art, innehavarens behov och övriga omständigheter är att anse som befogat.

6. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot knivförbudet ska enligt 4 § knivförbudslagen dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall ska dock inte dömas till ansvar. Om brottet är grovt ska dömas till fängelse i högst ett år.

Domstolarnas bedömningar och prejudikatfrågan

7. CS åtalades för brott mot knivförbudslagen. Hon frikändes av tingsrätten som ansåg att hennes innehav av kniven var befogat.

8. Hovrätten har ändrat tingsrättens dom och dömt CS till penningböter 1 200 kr för knivinhavet. Enligt hovrätten var det inte befogat att CS hade med sig kniven på den aktuella platsen vid den aktuella tidpunkten.
9. Frågan i målet är i första hand om CSs innehav av kniven var befogat.

Parternas ståndpunkter

10. CS har framhållit att det rörde sig om en matkniv som fanns längst ned i hennes handväska. Hon har menat att det inte fanns någon risk för att kniven skulle komma till brottslig användning och att det därför rörde sig om ett innehav som i lagens mening var befogat. Hon har tillagt att hon ställde väskan en bra bit ifrån sig när hon ingrep mot de bråkande personerna och att hon i själva verket utförde en god gärning.
11. Riksåklagaren har argumenterat för att knivförbudet måste tillämpas brett för att det ska fylla sin funktion. Risken för våld är enligt riksåklagaren inte hänförlig enbart till innehavaren av en viss kniv, utan ökar generellt när knivar och andra farliga föremål finns på platser där många människor uppehåller sig. Vidare måste, av effektivitetsskäl, bedömningen av om innehavet är befogat ske med utgångspunkt i omständigheter som är enkelt konstaterbara utifrån vad som kan iakttas i samband med ett ingripande. Riksåklagaren har framhållit att betydelsen av knivförbudet skulle kunna urholkas kraftigt om polis och åklagare behövde utreda vad innehavaren av kniven haft för sig flera timmar före ingripandet.
12. I fråga om just CSs knivinhav har riksåklagaren pekat på att det i trakterna av Götgatan i Stockholm finns ett stort antal restauranger och barer med alkoholservice och att risken för våldsbrott är förhållandevis stor i

sådana områden, särskilt vid tiden efter stängning då det är vanligt att kraftigt alkoholpåverkade personer rör sig utomhus.

Allmänt om lagstiftningen

13. Knivförbudslagen infördes år 1988. Den avsåg då förbud mot att inneha knivar m.m. vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. Genom lagstiftning år 1990 (SFS 1990:413) utvidgades förbudet till att gälla knivinhav på allmän plats och inom skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs. År 2000 (SFS 2000:148) blev det förbjudet att ha kniv m.m. också i fordon på allmän plats. Förarbetena till lagen och till lagändringarna finns i prop. 1987/88:98, prop. 1989/90:129 och prop. 1999/2000:27.

14. Förbudet att inneha kniv är en del i samhällets försök att minska förekomsten av allvarligt våld. Risken för sådant våld ökar generellt när knivar och andra farliga föremål finns på platser där många människor uppehåller sig. Särskilt gäller detta i samband med allmänna sammankomster och offentliga tillställningar, liksom i övrigt på allmän plats eller på skolor.

15. Samtidigt är det uppenbart att inte allt innehav av kniv på allmän plats kan förbjudas. I många sammanhang är knivar nödvändiga arbetsredskap som måste kunna innehas även på allmänna platser. Knivar måste också kunna medföras till och från olika fritidsaktiviteter där användande av kniv är naturligt och invändningsfritt från allmän synpunkt (prop. 1987/88:98 s. 7). Lagstiftningen innebär därför att sådant innehav av kniv som framstår som rimligt och naturligt i samhället, eller med lagens ord är att anse som befogat, faller utanför knivförbudet (prop. 1989/90:129 s. 12).

Övergripande utgångspunkter för bedömningen

16. Undantagsreglerna, både den som avser befogade innehav och den som gäller ringa fall, ska tillämpas med förnuft och generositet, så att inte knivförbudet kan uppfattas som ett otillbörligt ingrepp i den personliga friheten. Vägledande för tillämpningen är att knivförbudet är avsett att i första hand träffa ett sådant innehav av knivar som ökar risken för våldshandlingar och inte fall då innehavet framstår som nödvändigt eller harmlöst för ett naturligt betraktelsesätt (prop. 1987/88:98 s. 16 och prop. 1989/90:129 s. 12 och 22).

17. Många olika omständigheter kan behöva vägas in vid prövningen av om ett innehav är befogat eller inte. Däribland ingår anledningen till att kniven innehas, vad det är för kniv och hur den förvaras. En samlad bedömning måste göras av dessa och andra omständigheter som kan ha betydelse för avgränsningen av det straffbelagda området. Det innebär att det inte kan uteslutas att det som vid en första anblick förefaller vara ett olagligt innehav av kniv i själva verket kan röra sig om ett knivinnehav som är befogat och därmed tillåtet.

18. När det gäller anledningen till att en kniv innehas ska hänsyn tas till hur nära och naturligt sammanbundet innehavet är med det användande som motiverade att kniven togs med. Även omständigheter som mera allmänt påverkar risken för våldsanvändning ska vägas in. Den som under alkoholpåverkan innehar en kniv på allmän plats löper i regel större risk för att råka i situationer där våldshandlingar kan inträffa. Den risken är typiskt sett större nattetid i miljöer där andra alkoholpåverkade personer uppehåller sig. Även detta ska alltså beaktas vid bedömningen. (Jfr ”Butterflykniven” NJA 1998 s. 604.)

Olika typfall

19. I lagmotiven finns ett antal exempel som syftar till att klargöra hur långt knivförbudet sträcker sig. Det är en uppgift för domstolarna att, med ledning av exemplen och med beaktande av de krav som legalitetsprincipen ställer, konkretisera lagstiftningens innebörd.

20. Att jägare och annat friluftsfolk har med sig kniv ska godtas om kniv-innehavet framstår som naturligt. När kniv ingår i scouters utrustning har de rätt att ha med sig denna på sådana sammankomster där de brukar ha scout-utrustning (prop. 1987/88:98 s. 16). Självfallet ska även innehav av en kniv i samband med slöjdundervisning på en skola godtas (prop. 1989/90:129 s. 21).

21. Det är tillåtet för en hantverkare att i sin yrkesutövning också på allmän plats bära med sig en kniv som han eller hon brukar använda i arbetet (prop. 1987/88:98 s. 9). Detta gäller även om kniven inte krävs för just den aktuella arbetsuppgiften. Vidare gäller att en hantverkare som har en arbetskniv inte bryter mot knivförbudet om han eller hon stannar till för att lyssna på exempelvis en gatumusiker eller ett politiskt torgmöte (a. prop. s. 16). En arbetskniv får dock inte medföras vid en tillställning eller en sammankomst, om innehavet inte är ett led i yrkesutövningen (a. st. och prop. 1989/90:129 s. 21).

22. Om någon som har köpt en förskärare som present tar med den inslagen i ett paket till en bio på vägen hem, rör det sig om ett befogat innehav (prop. 1987/88:98 s. 16). Ett innehav som inte är befogat är det som förekom i ”Bollträet” NJA 2011 s. 556. Syftet med innehavet av ett bollträ (som

omfattades av knivförbudslagen) var att den tilltalade skulle kunna försvara sig och känna sig trygg.

23. En picknick som äger rum på allmän plats kan motivera att deltagarna har med sig både matknivar och förskärare, men däremot inte större s.k. överlevnadsknivar eller stiletter eller andra föremål som typiskt sett har egenskaper som gör dem mer ägnade att användas som vapen än vad som krävs med hänsyn till ändamålet (prop. 1987/88:98 s. 16).

24. I de flesta fall ska innehav av en mindre kniv, typ pennkniv, godtas. Bara om det finns speciella omständigheter som gör att det finns en mera påtaglig risk för att kniven kommer att användas som vapen omfattas innehav av sådana knivar av förbudet. Också en mindre slidkniv, t.ex. en morakniv, kan godtas i många sammanhang, såsom vid en utflykt som innefattar grillning. Detta gäller dock i regel inte vid exempelvis nöjestillställningar eller idrotts-evenemang och inte heller i andra sammanhang, där många människor träffas eller uppehåller sig. (Prop. 1989/90:129 s. 21.)

25. För färd med allmänna kommunikationsmedel gäller, att om resan är ett naturligt sätt att ta sig till eller från ett sammanhang som innefattar att det är befogat att använda kniv av ett visst slag, så får kniven också medföras under resan (jfr p. 15). Men knivens särskilda karaktär eller omständigheterna i övrigt kan medföra, att det måste krävas att transporten företas på annat sätt än med allmänna kommunikationsmedel.

26. Ett innehav av kniv i fordon på allmän plats är många gånger befogat. Innehavaren kan exempelvis vara på väg ut på en fisketur eller för att jaga eller behöva kniven i något annat sammanhang som är legitimt (prop. 1999/2000:27 s. 82). Här finns det alltså ett större utrymme för att bedöma ett knivinnehav som befogat. (Jfr dock ”Bollträet” NJA 2011 s. 556 p. 11.)

Ansvarsfrihet i ringa fall

27. Ansvar ska inte dömas ut i ringa fall av överträdelse av förbudet (se p. 6). Detta hänger samman med att lagstiftaren har velat gardera sig mot att en tillämpning av knivförbudet framstår som stötande. Regeln om ansvarsfrihet är tillämplig på de fall där knivinnehavet visserligen inte är befogat, men ändå kan anses utgöra en mindre allvarlig överträdelse av förbudet.

28. Med ringa överträdelse avses enligt motiven till införandet av knivförbudslagen fall där en kniv utan godtagbar anledning har medförts vid en tillställning eller sammankomst, men där innehavet ändå kan anses ursäktligt, t.ex. därför att den som har kniven inte avsåg att delta när han eller hon medförde kniven till platsen (prop. 1987/88:98 s. 10). En annan situation är att det rör sig om en oaktsamhet, som visserligen är straffbar men som måste uppfattas som lindrig, såsom att innehavaren hade glömt att en jaktkniv låg nedstoppad i ett sidofack på den väska som han eller hon tidigare hade använt för en jaktresa.

Bedömningen i detta fall

29. Det har rört sig om en kniv som är avsedd att användas som bestick men också för matlagning. CS har under kvällen använt den för att skära rabarber.

30. När CS omhändertogs på Götgatan befann hon sig på väg hem och hade inga planer på något uteliv. Som har angetts i det föregående (se p. 15) måste knivar kunna medföras till och från olika fritidsaktiviteter där användande av kniv är naturligt och invändningsfritt från allmän synpunkt. CSs knivinnehav var därför i sig befogat. Detta gäller så mycket mer som kniven var förvarad

på ett sådant sätt, att risken för att den skulle komma att användas för våldsutövning var liten.

31. Att CS på vägen hem engagerade sig för att avvärja ett bråk var inte något som hon hade planerat i förväg och inte heller något som hon borde ha insett skulle kunna inträffa under hemfärden.

32. Sammantaget framstår, vid den helhetsbedömning som ska göras, CSs kniv innehav som befogat. Det träffas således inte av förbudet i 1 § knivförbudslagen. CS har därmed inte begått något brott, utan ska frikännas.

_____

_____

_____

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Lena Moore, Göran Lambertz, Martin Borgeke (referent) och Dag Mattsson
Föredragande justitiesekreterare: Ricardo Valenzuela